

Hodowla koni półkrwi w Wielkopolsce

Anna Nowicka-Postulszna¹,
Marek Żuławski²

¹AR w Poznaniu, ²Wielkopolski Związek Hodowców Koni

Wielkopolska od dawna wyróżniała się wśród innych dzielnic Polski postępowaniem w rolnictwie, a szczególnie w hodowli zwierząt. Sprzyjały temu, mimo gorszych niż gdzie indziej warunków przyrodniczych, rzadziej toczone na jej terenie wyniszczające wojny oraz bliższe kontakty z krajami zachodnimi, skąd przenikały nowe prądy rozwijających się nauk przyrodniczych.

Ustalenie typu konia, jaki hodowany był w Wielkopolsce w okresie przed rozbiorem nie jest łatwe. Przypuszczać należy, że typ konia dworskiego i włościańskiego z Wielkopolski nie różnił się od typu koni z innych rejonów kraju; większość masowego pogłowia stanowił prymitywny mały konik, a pogłowie koni dworskich uszlachetniane było końmi orientalnymi.

Jedynym źródłem informacji, które może przybliżyć obraz pogłowia koni w Wielkopolsce na przełomie XVIII i XIX wieku jest artykuł W. Wolniewicza z Dębiny, zawarty w „Ziemianinie” z 1851 roku, pt. „O poprawie ras koni”. Autor podaje, że na terenie Wielkiego Księstwa Poznańskiego nie było odrębnego typu koni. Pogłowie to miało stanowić mieszaninę ras wschodnich: arabskiej, ukraińskiej, tureckiej z końmi hodowanymi na żuławach Warty, Noteci i Wisły.

Wojny napoleońskie przetrzebiły pogłowie koni zarówno w Europie, jak i na ziemiach polskich. Braki uzupełniano sprowadzając w dużych ilościach konie ze stepów Ukrainy, Wołoszczyzny i Krymu. Możliwość kupienia taniego konia spowodowała spadek ilościowy i obniżenie jakości hodowanych na terenie Wielkopolski koni.

Administracja pruska szybko dostrzegła problem braku odpowiedniego materiału zarodowego na tym terenie. Dlatego podjęto decyzję o utworzeniu tam stada ogierów. W roku 1829 utworzono w Sierakowie nad Wartą Stado Ogierów i Stadninę Koni. Klacze i ogiery pochodziły głównie ze stadnin niemieckich. Swą działalność stado ogierów rozpocząć mogło dzięki przysłanym 60 ogierom: ze stada Veshra (5 ogierów), ze stadniny Graditz (8), ze stada brandenburskiego (15) i od Naczelnego Koniuszego z Berlina (4). W marcu tegoż roku 28 ogierów nadeszło stado Marienwerder (Kwidzyn).

Jesienią 1830 roku przysłano do stada 30 ogierów ze stadniny trakeńskiej. Hodowla koni miała w tym czasie sprzyjające warunki rozwoju. Armia pruska kupowała coraz więcej koni w Poznańskim i dlatego w 1838 roku powstało towarzystwo popierające hodowlę koni pod nazwą „Towarzystwo ku podniesieniu chowu koni, bydła i owiec”. Jego celem było podniesienie poziomu hodowli koni w Poznańskim przez organizowanie wystaw i gonitw.

10 lutego 1859 roku wydano dekret o nadzorze nad prywatnymi ogierami i uznaniu ich za odpowiednie do hodowli. Był to niezbity dowód świadczący o wzroście poziomu hodowli oraz początkach formowania się typu konia poznańskiego. Rosnące zapotrzebowanie na ogiery oraz zbyt duży zasięg działalności stada sierakowskiego spowodowały podział Wielkopolski na dwa okręgi hodowlane i utworzenie w roku 1885 Stada Ogierów w Gnieźnie. W lipcu tegoż roku stado sierakowskie przekazało do Gniezna 148 ogierów, w tym 2 pełnej krwi angielskiej, 61 wschodniopruskich i trakeńskich, 54 hanowerskie, 22 oldenburgi i 9 perszeronów.

Pod koniec XIX wieku poznańscy hodowcy starali się ponownie założyć stowarzyszenie. W 1895 roku otrzymali zgodę rządu pruskiego i powstało „Towarzystwo Zapisywania Klaczy do Ksiąg Rodowych”. Miało ono za zadanie, na podstawie doświadczeń niemieckich i innych państw zachodnich, uregulować sprawy hodowlane, a przede wszystkim prowadzić dokładną dokumentację. W roku 1896, w numerze 6 „Ziemianina” została przedstawiona ustawa wspomnianego Towarzystwa, w której m.in. czytamy:

„Celem Towarzystwa jest rozwój hodowli koni w Wielkim Księstwie Poznańskim. W pierwszym rzędzie stworzenie Ksiąg Stadnych dla koni rasowych półkrwi, urządzenie przeglądów klaczy i wystaw rolniczych w Wielkim Księstwie Poznańskim oraz wysyłanie odpowiednich okazów koni wyhodowanych przez hodowców poznańskich na wystawy zamiejscowe.”

Towarzystwo działało bardzo prężnie, gdyż w 1897 roku wydało rejestr klaczy, a w 1900 roku na jego podstawie pierwszy tom Poznańskiej Księgi Stadnej

PERFECTIONIST xx 1899 (PERSIMON - PERFECT DREAM)

<u>1905</u>	<u>JAGDHELD 1906</u> JAGDFREUNDIN	<u>TEMPELHUTER</u> TEICHROSE
<u>1925</u> EISKONIGIN	<u>ARARARAD 1921</u> ARA	<u>PIRAT 1914</u> PAULA
<u>HUTTER 1933</u> <u>EISKUNSTLER 1937</u> HULLUCH	<u>PORTIUS 1934</u> PORTA	<u>CORNUT 1937</u> CORALLE
<u>HUDAMAS 1942</u> PATENTE.XD	<u>PRZYBYSŁAW 1941</u> CORNELLI	<u>HUBERTUS 1943</u> HULDVOLL
		<u>DRUSUS 1923</u> DIE ZUVERSICHT
		<u>POSEIDON 1925</u> PALANKA
		<u>DREIBUND 1938</u> HARA
		<u>BABYLONIER 1929</u> BRIEFWAGE
		<u>GARANT 1935</u> GARAGE
		<u>GROSSVISIER 1940</u> AUSLAGE
		<u>LORETTE</u>

Rys. 1. Ród ogiera Perfectionist

Klaczy Półkrwi. W pierwszym tomie zapisano 2319 klaczy należących do 499 członków. W drugim tomie, wydanym w 1911 roku, było 2708 klaczy, będących własnością 360 członków. Spośród właścicieli około 20% stanowili drobni rolnicy. Do tej księgi zapisywano klacze wraz z potomstwem i ogiery pochodzące z województwa poznańskiego po wiadomym ogierze i przynajmniej wiadomym ojcu matki, wolne od domieszki krwi koni zimnokrwistych, typem i pokrojem odpowiadające wymaganiom hodowli poznańskiej.

Wraz ze wzrostem ilościowym następowała poprawa jakościowa koni hodowanych w Wielkopolsce. Hodowla ta nie była jednak w tym okresie samowystarczalna pod względem produkcji ogierów. W dalszym ciągu w dużym stopniu korzystano z ogierów z innych hodowli, zwłaszcza półkrwi niemieckich. Ogiery poznańskie stanowiły niewielki procent ogólnego stanu ogierów w stadach.

W latach 1896-1897 Stada Ogierów w Gnieźnie i w Sierakowie miały 356 ogierów poniższych ras lub typów:

Rasa/typ	Gniezno szt.	Sieraków szt.	Razem szt.
Hanowerska	49	54	103
Wsch.pruska	15	54	69
Graditzka	22	19	41
Beberbecka	5	13	18
Oldenburska	16	11	27
Trakeńska	14	8	22
Poznańska	10	3	13
Pomorska	–	3	3
Meklemburska	2	3	5
Wsch.fryz.	3	–	3
Inne	42	10	52

W stadach poznańskich, oprócz zwiększania liczby ogierów, systematycznie dążono do ulepszania ich jakości. W tym celu w latach 1896-1913 młode ogiery (po pierwszym sezonie rozplodowym) poddawano w okresie letnio-jesiennym treningowi w stadach. Najlepsze z nich kierowano w październiku na tor wyścigowy do Poznania, gdzie przechodziły próby dzielności w wyścigach płaskich na dystansie 1200 m.

Cechą charakterystyczną hodowli wielkopolskiej był stosunkowo niewielki udział ogierów pełnej krwi angielskiej i czystej krwi arabskiej. Materiałem uszlachetniającym były ogiery trakeńskie i beberbeckie, które w wysokim stopniu nasycone były pełną krwią, czy też ogiery wschodniopruskie, które powiększyły parametry budowy, zwłaszcza masę ciała. Na zwiększenie kalibru miały także wpływ konie hanowerskie i oldenburskie, które jednak wносиły pewną ordynarność i osłabiały konstytucję. Na przełomie XIX i XX wieku konie hodowane w Wielkopolsce były dość wyrównane w typie; były to konie półkrwi angielskiej o walorach wszechstronnie użytkowych, przydatne zarówno do służby w wojsku, jak i do pracy na roli.

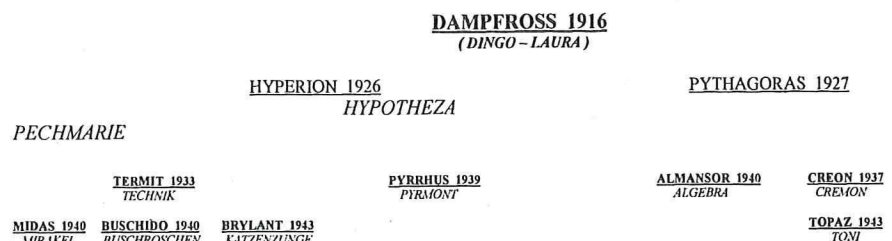
Po odzyskaniu niepodległości Naczelna Rada Ludowa 20 stycznia 1919 roku powołała Izbę Rolniczą w Poznaniu, a wraz z nią Towarzystwo Zapisywania Klaczy do Ksiąg Rodowodowych. Z przekształconego Towarzystwa powstał w roku 1920 Związek Hodowców Konia Szlacheckiego w Wielkopolsce, który miał ogromny i korzystny wpływ na rozwój hodowli poznańskiej.

Zadaniem Związku było:

- „staranie się o stosowny dobór odpowiedniego materiału do rozplodu;
- zaprowadzenie jednolitych ksiąg rodowodowych;
- szukanie dróg zbytu oraz reprezentowanie hodowli wielkopolskiej na wystawach;
- przyuczanie członków o prawidłowej budowie i pielęgnowaniu materiału hodowlanego;
- urządzenie premiowań oraz popieranie wyścigów i wszelkich popisów konnych;
- utrzymywanie klaczy o większej wartości hodowlanej w rękach stowarzyszonych.”

W 1935 roku („na zasadach ustalonych zarządzeniem Ministra Rolnictwa z dnia 4 grudnia 1931 roku dla okręgu obejmującego województwa poznańskie i pomorskie...”) ukazał się pierwszy tom Poznańsko-Pomorskiej Księgi Stadnej Koni Półkrwi Angielskiej, do której zapisano 5154 konie, w tym 1763 klacze, 734 ogiery, 2657 szt. przychówku urodzonego do roku 1934. Tom drugi Poznańsko-Pomorskiej Księgi Koni wydano w roku 1937, a zapisano w nim 1811 koni półkrwi angielskiej (352 klacze, 37 ogierów, 1422 szt. przychówku, łącznie z rocznikiem 1936), 804 konie półkrwi angloarabskiej (130 klaczy, 25 ogierów, 649 szt. przychówku), koni półkrwi arabskiej: 4 klacze i 28 szt. przychówku.

Koncepcja hodowlana nadal przewidywała hodowlę konia wszechstronnie użytkowego. Okres uszlachetniania konia poznańskiego przypadł na połowę lat dwudziestych, a działania te spowodowały, że konie poznańskie stały się bardziej poprawne, szlachetne, ale trochę mniejsze, zyskiwały jednak coraz większe uznanie w oczach władz wojskowych, tak że prawie 1/3 zapotrzebowania wojska na konie pokrywała hodowla poznańska. Na dobry poziom hodowli koni w Wielkopolsce miało również wpływ zamięłowanie ludzi do hodowli tego gatunku zwierząt. Obok koni półkrwi w okresie międzywojennym hodowano konie pełnej krwi angielskiej i czystej krwi arabskiej. Pomimo iż ko-

Rys. 2. Ród ogiera Dampfross

Tabela 1

Ogierzy importowane, użytkowane rozplodowo w stadninach wielkopolskich w latach 1945–1970 (grupa I)

Nazwa ogiera	Rok urodzenia	Rasa	Hodowca	Wys. w kłębie – obw. kl. piers. – obw. nadpęcia cm	Rodzice	Potomstwo		Użytkowanie	
						klacze	ogierzy	lata	stadnina
Almasor	1940	x trk	Trakeny	157–190–21,0	Pythagoras – Algebra	13	4	1951–1955	Posadowo
Altman	1938	x wschpr	Prusy	188–195–21,0	Alaskafuchs – Trattoria	9	2	1952–1954	Posadowo
			Wschodnie						
Artus	1925	x grad	Graditz	164–200–21,5	Flandern – Absicht	36	26	1945–1952	Racot
Brylant	1943	x trk	Trakeny	159–200–21,0	Termit – Katzenzunge	10	14	1950–1954, 1956–1957	Racot
Buschido	1940	x trk	Trakeny	160–192–21,5	Termit – Buschroschen	6	2	1950–1954	Racot
Caprivi	1933	x trk	Trakeny	160–208–21,7	Astor – Capitana	25	7	1947–1948, 1951–1962	Pępowo
Celsius	1943	x trk	Trakeny	160–182–21,5	Hirtensang – Cella	27	18	1947–1948, 1961–1966	Pępowo, Racot
Dazumal	1941	x wschpr	Prusy	163–193–21,0	Droysen – Palma	8	10	1953–1963	Pępowo
			Wschodnie						
Dirigent	1937	x wschpr	Prusy	159–193–20,5	Direk – Lisinca	19	16	1947–1956	Racot
			Wschodnie						
Dreibund	1938	x wschpr	Prusy	161–190–20,5	Drusus – Hara	9	8	1946–1950	Iwno, Racot
			Wschodnie						
Eiskunstler	1937	x wschpr	Prusy	157–185–21,0	Eispalast – Lorette	6	2	1959–1960	Racot
			Wschodnie						
Grossvisier	1940	x wschpr	Prusy	159–196–21,0	Garant – Auslage	58	52	1948–1949, 1951–1962	Racot, Posadowo
			Wschodnie						
Hamlet	1943	x trk	Trakeny	160–192–21,0	Hirtensang – Handgranate	11	15	1954–1957, 1958–1962	Pępowo, Racot
Harap	1943	x trk	Trakeny	160–180–21,0	Hirtensang – Harzrose	19	3	1950–1957	Racot
Hexton	1938	xx	Francja	159–183–20,0	Brumeux – Flying Diadem	2	2	1961–1962	Posadowo
Hubertus	1943	x trk	Trakeny	155–192–24,0	Cornut – Huldvolle	20	16	1956–1960, 1961–1963	Pępowo, Posadowo
Hudamas	1942	xo wschpr	Prusy	161–191–21,0	Hutten – Patente	16	5	1950–1960	Posadowo
			Wschodnie						
Indigo	1942	x trk	Trakeny	157–186–20,0	Airola xx – Inge	1	–	1961	Posadowo
Midas	1940	x trk	Trakeny	163–190–21,5	Termit – Minarel	16	12	1947–1958	Pępowo, Racot
Palbo	1937	xo	Francja	155–188–20,0	Beldebel oo – Ethebestecoa	4	3	1951	Pępowo
Polarsten	1930	x trk	Trakeny	162–190–22,5	Astor – Polare	10	11	1946–1949	Racot
Portius	1934	x trk	Trakeny	163–188–22,0	Ararad – Porta	9	3	1950–1952	Racot
Praemon	1940	x wschpr	Prusy	160–189–20,5	Praetorius – Monika	11	7	1952–1954	Posadowo
			Wschodnie						
Przybysław	1941	x wschpr	Prusy	163–185–22,0	Portius – Sandine	17	7	1955–1959	Posadowo
			Wschodnie						
Pyrrhus	1939	x trk	Trakeny	160–190–20,5	Hyperion – Pymont	13	19	1953–1960	Racot
Topaz	1943	x trk	Trakeny	155–190–20,0	Creon – Toni	20	26	1951–1953	Posadowo
Zuckerkind	1932	x wschpr	Prusy	163–187–22,0	Exaudi – Die Zukunft	2	1	1946–1948	Pępowo, Żółdnica
			Wschodnie						

nie tych ras nie podlegały zarządowi Związku, to jednak hodowane były w wyróżniających się stadninach półkwi, dzięki czemu wywierały korzystny wpływ na tę hodowlę.

W przekształcaniu konia poznańskiego spory udział miały stadniny prywatne: Iwno (I. hr. Mielżyńskiego), Golejewko (I. hr. Czarneckiego), Szelejewo (S. Karłowskiego), Wituchowo (Z. hr. Mycielskiej) i Posadowo (S. hr. Łąckiego), gdzie, oprócz poważnego działu półkwi, hodowano również konie pełnej krwi angielskiej, oraz stadniny półkwi: Posadowo (jedna z największych w Europie), Klęka (M. Janame'a), Pępowo (J. von Oerzena), Szelejewo (I. Karłowskiego), Gogolewo (S. hr. Czarneckiego), Stawiany (Z. Chłapowskiego), Gałowo (Z. hr. Mycielskiej), Dobrojewo (I. hr. Kwileckiego), Dębno (I. hr. Mycielskiej), Modrze (S. Hutten Czapskiego) oraz jedyna Państwowa Stadnina Koni w Racocie, założona w 1928 roku.

Stan hodowli koni stopniowo się poprawiał, co wyrażało się między innymi sukcesami na wystawach hodowlanych oraz ilością koni kupowanych przez komisje remontowe.

II wojna światowa nie oszczędziła hodowli koni. Po zajęciu Wielkopolski przez Niemców w 1939 roku teren ten został włączony do Rzeszy, a hodowla państwowa podporządkowana władzom wojskowym. Zaginęła połowa (prawie 120 klaczy) Stadniny Posadowo, połowa Stadniny Gałowo, prawie cała Stadnina Koni Racot. W okresie okupacji niemieckiej stadniny te częściowo uzupełniono podtrzymującą młodzieżą. Część koni wywieziono do Niemiec w momencie zbliżania się frontu rosyjskiego.

W roku 1945 hodowla poznańska poniosła wielkie straty, gdyż w trakcie ewakuacji zginęła (lub zaginęła) część ogierów z PSO Gniezno i Sieraków, a niektóre stadniny (Posadowo, Kobylniki, Iwno, Wielichowo) straciły prawie wszystkie matki, pozostały źrebięta dwuletnie, roczne i od-

sadki oraz znaczna ilość klaczy u drobnych rolników, z których to klaczy głównie została odbudowana hodowla.

Po wojnie, w wyniku starań Zarządu Stadnin Polskich w Niemczech, powróciło do kraju 1600 ogierów, klaczy i młodzięży, które dały początek odradzającej się hodowli.

Pod koniec 1946 roku Poznański Związek Hodowców Koni został przemianowany na Zrzeszenie Hodowców Koni w ramach Związku „Samopomoc Chłopska” w Poznaniu. Zrzeszenie to przestało prowadzić swoją działalność 31 grudnia 1948 roku. Sprawy hodowlane przejęła Wojewódzka Rada Narodowa.

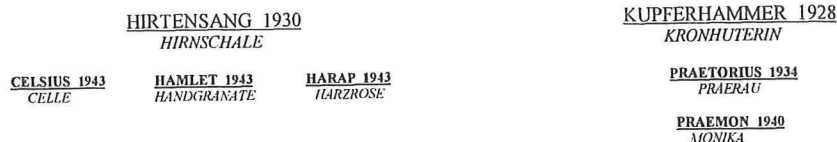
W wyniku zmian politycznych w 1956 roku zaczęły powstawać Powiatowe Koła Hodowców Koni. Pierwsze takie koło powstało w Krotoszynie 26 listopada 1956 roku. Pierwsze zebranie organizacyjne Poznańskiego Związku Hodowców Koni odbyło się 30 marca 1957 roku w Poznaniu, wybrano na nim zarząd Związku.

11 maja 1957 roku powstał w Warszawie Polski Związek Hodowców Koni, który rozpoczął starania o przekazanie mu czynności związanych z hodowlą koni w Polsce. 1 lipca tegoż roku pracownicy inżynierijno-techniczni odelegowani zostali z Wojewódzkiej Rady Narodowej i rozpoczęli pracę w Związku. 1 stycznia 1975 roku, zgodnie z decyzją Ministra Rolnictwa i Centralnego Związku Kółek Rolniczych, prace związane z prowadzeniem dokumentacji hodowlanej, licencją i opisem źrebiąt zostały przekazane do okręgowych stacji hodowli koni. Zmieniony z Poznańskiego na Wojewódzki Związek Hodowców Koni zaczął działać, po integracji z Wojewódzkim Związkiem Kółek Rolniczych, w ramach Wydziału Organizacji Produkcji Rolnej, jako Zrzeszenie.

Zmiany te wynikały ze zmian organizacyjnych: podziału kraju na 49 województw i likwidacji powiatów. Ponownie Poznański Związek Hodowców Koni został pozbawiony nadzoru nad dokumentacją hodowlaną. Jednakże dzięki staraniom PZHK i w wyniku rozmów, jakie miały miejsce na XII Walnym Zgromadzeniu Delegatów Wojewódzkiego Związku Hodowców Koni 7 maja 1981 roku w Warszawie, wydano decyzję Ministra Rolnictwa (która weszła w życie 1 stycznia 1982 roku) o likwidacji działu hodowli koni w okręgowych stacjach hodowli zwierząt i przekazaniu uprawnień związkowi hodowców koni. Pracownicy działu hodowli tych stacji mogli przejść do pracy w związkach. W Wielkopolsce Związek rozpoczął działalność jako Biuro Polskiego Związku Hodowców Koni i objął zasięgiem pięć związków wojewódzkich: kaliski, koniński, leszczyński, pilski, poznański.

29 czerwca 1983 roku odbył się założycielski zjazd Wielkopolskiego Związku Hodowców Koni, który działa do dnia

PARSIVAL 1912 (*MORGENSTRAHL – POSTHALTEREI*)

Rys. 3. Ród ogiera Parsival

dzisiejszego. Jego głównym statutowym zadaniem jest działanie na rzecz doskonalenia koni półkwi, hodowanych na terenie Wielkopolski.

Jednocześnie organizowano hodowlę koni w pionie państwowym. Początki pracy po wojnie nad odbudową hodowli tego gatunku zwierząt w Poznaniu były bardzo trudne. W celu szybkiego zapewnienia odpowiedniej liczby ogierów i klaczy hodowlanych, potrzebnych do produkcji niezbędnej dla rolnictwa siły pociągowej, szereg majątków na terenie Wielkopolski przeznaczono na siedziby stadnin koni. Były to przede wszystkim obiekty mające odpowiednie dla hodowli koni warunki przyrodnicze i zabudowania oraz wykwalifikowaną załogę i tradycje hodowlane. W pierwszym okresie zorganizowano stadniny koni w Posadowie, Racocie, Pępowie, Gogolewie, Iwnie, Golejewku, Mieczownicy, Konarzewie, Modrzu, Kobylnikach, Strzelcach, Mchowie, Gałowie i Działyniu.

Stadniny i stada podlegały Państwowym Zakładom Chowu Koni, działającym przy Ministerstwie Rolnictwa. Terenowymi przedstawicielami tej instytucji były okręgowe inspektoraty. W latach 1948-1951 na polecenie Ministerstwa Rolnictwa zlikwidowano mniejsze i mające gorsze warunki stadniny. W Wielkopolsce pozostały stadniny koni w Iwnie, Mieczownicy, Pępowie (z oddziałem w Gogolewie), Posadowie i Żołędnicy (z hodowlą pełnej krwi w Golejewku).

Okres powojenny cechowało znaczne zapotrzebowanie na siłę roboczą w rolnictwie, a w związku z tym zmieniły się wymagania co do wartości użytkowej konia poznańskiego. Koń remontowy i do lekkich zaprzęgów stracił rację bytu. Istniało natomiast coraz większe zapotrzebowanie na konia średniego (o wysokości 157 cm i masie ciała ok. 600 kg), głębokiego, kościstego, o dobrych chodach,

WOLKENFLUG 1910 (*RHAMZES.xx – WINDPRONZESSIN*)

Rys. 4. Ród ogiera Wolkenflug

Tabela 2

Ogierzy importowane, użytkowane rozplodowo w stadninach wielkopolskich w latach 1970–2002 (grupa II)

Nazwa ogiera	Rok urodzenia	Rasa	Hodowca	Wys. w kłębie – obw. kl. pier. – obw. nadpęcia cm	Rodzice	Potomstwo		Użytkowanie	
						klacze	ogierzy	lata	stadnina
Atlas-Bawaria	1998	hol	Niemcy	172–200–23,0	Ahron Z – Warda	–	–	2001	Racot
Ajax	1980	han	Niemcy	167–195–22,5	Alexander – Umsicht	7	2	1987–1988	Posadowo
Caletto's Son	1993	hol	Holandia	169–190–21,0	Celetto I – Veilchen I	7	5	1997–1999	Racot
Carbano	1991	hol	Niemcy	168–192–22,0	Carthago – Borgia	–	–	1999–2000	Posadowo
Clayton	1993	baw	Niemcy	169–205–23,3	Classiker – Classies	4	2	1998	Pępowo
Colorado	1986	hol	Belgia	169–194–21,0	Cor de la Bryere – Raycona Z	8	8	1990–1991	Pępowo
Conor Pass	1970	xx	Irlandia	165–190–21,0	Tiepolo II – Windfied Lily	1	1	1984–1985	Pępowo
Contas	1995	hol	Niemcy	170–200–21,5	Carthago – Emmah	1	–	1997	Posadowo
Corofinus	1996	hol	Niemcy	166–197–22,0	Corofino – Candia	–	–	2000	Pępowo
Correro	1996	hol	Niemcy	169–198–22,0	Claudio – Finja	–	–	2001	Racot
Covrage	1993	hol	Niemcy	168–193–22,0	Calato – Carinna	–	–	2000	Racot
Davidoff	1980	han	Niemcy	174–200–23,0	Don Juan – Aprilnacht	8	2	1992–1994	Racot
Dido	1980	han	Niemcy	172–205–23,0	Direx – Libertas	3	6	1988–1989	Posadowo
Dularus	1980	han	Niemcy	171–195–21,0	Duel II – Wiletta I	2	1	1990–1991	Posadowo
Elmero	1986	hol	Holandia	169–197–22,0	Ramiro Z – Zonnestrals	10	4	1997–1999	Racot
Grandioso	1994	sf	Francja	171–203–22,0	Voltaire – Guintehse	–	–	2001	Pępowo
Hartgold	1973	ren	Niemcy	169–196–21,7	Hartenstein – Wangali	2	1	1988–1989	Pępowo
Landos II	1992	hol	Niemcy	167–197–22,0	Lord – Uta V	–	–	2000	Racot
Larduc	1990	trk	Niemcy	172–198–22,0	Marduc – Lajana IV	–	–	1997–2000	Racot, Pępowo
Lombardo	1993	KWPN	Holandia	165–189–20,7	Quidam de Ravel – Astra	4	–	1997	Posadowo
Lorison xx	1970	xx	Anglia	165–187–20,5	Henry the Seventh – Loria	37	15	1975–1984	Posadowo
Mazzel	1994	KWPN	Holandia	167–190–21,5	Recrut – Hadar	3	–	1997–1999	Pępowo
Millione	1983	xx	Francja	161–187–21,5	Try My Best – Artistry	5	1	1997	Pępowo
My Will	1994	KWPN	Holandia	171–198–22,0	Goodwill – Ipnari	–	–	2000–2001	Pępowo
Rewal	1979	hol	Niemcy	169–195–22,0	Rasputin – Coina	–	–	2000	Pępowo, Posadowo
Sir Schostakovich	1979	xx	Irlandia	169–184–19,3	Rheingold – Sinful	6	3	1988–1989, 1993–1996	Posadowo
Trawant	1977	KWPN	Holandia	166–198–22,5	Rigoletto – Lennie	8	6	1988–1989	Posadowo
Wieland	1980	han	Niemcy	174–200–23,5	Woermann – Goldstern	8	2	1990–1996	Posadowo
Wolver Heights	1976	xx	Anglia	167–192–20,7	Wolver Hollow – Mariska	9	4	1995–1997	Posadowo

łagodnym temperamentem, dobrym wykorzystaniu paszy, pożądanej konstytucji i dużych zdolnościach do pracy w zaprzęgu. W dążeniu do wyprodukowania tzw. konia ekonomicznego starano się obniżyć jego wzrost i kaliber, czego wyrazem była między innymi tendencja do nie kwalifikowania do hodowli ogierów o wzroście powyżej 162 cm.

Dopiero w latach sześćdziesiątych dała się zauważyć stopniowa odbudowa zatraconego w pewnym stopniu typu konia poznańskiego półkrwi. W roku 1964 populacje koni poznańskich, mazurskich i tzw. gryfów pomorskich uznano za rasę koni wielkopolskich. W roku 1965 ukazał się drukiem I tom (część I) Księgi Stadnej Koni Wielkopolskich, opracowany na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa z 27 grudnia 1962 roku.

W hodowli koni półkrwi w Wielkopolsce, szczególnie w stadninach państwowych, zaznaczyła się wyraźna zmiana kierunku hodowlanego. Zmierzano do wyprodukowania konia w typie użytkowym zaprzęgowo-wierzchowym, a w późniejszym okresie – wierzchowym. W hodowli używano częściej reproduktorów pełnej krwi i ogierów sprawdzonych w użytkowaniu wierzchowym, co było wynikiem postępującej mechanizacji i otwarcia się rynków zbytu na konie wierzchowe. Już w połowie lat 50. w Państwowej Stadninie Koni w Posadowie podjęto pierwszą w Polsce powojennej bardzo udaną próbę hodowli koni

wierzchowych poprzez użycie ogiera Rumian (Rittersporn xx – Pestka uszl. po Fakir), siwy, ur. 1936 roku w Małopolskiej Stadninie w Wojcieszkwie, półbrata robiącego zawrotną karierę w hodowlach zachodnioeuropejskich ogiera Ramzes xo (Rittersporn xx od Jordi po Schagya X-3).

Na hodowlę koni w Poznańskim, jak już wspomniano, zasadniczy wpływ miały konie półkrwi pochodzenia niemieckiego, ogierzy ras czystych pochodzące z importu (szczególnie konie pełnej krwi angielskiej), a w ostatnich kilkunastu latach konie półkrwi z wybitnych hodowli zachodnioeuropejskich. Najlepszy materiał męski znajdował się w hodowlach państwowych, gdzie warunki środowiskowe, wykwalifikowany personel i dobry genetycznie materiał żeński był gwarancją powodzenia hodowli.

W latach 1947–1970 w poznańskich stadninach półkrwi użyto do hodowli 14 ogierów rasy trakeńskiej, 11 ogierów wschodniopruskich (tab. 1), a w latach 1970–2002 – 6 ogierów rasy hanowerskiej, 3 ogierzy rasy holsztyńskiej, 3 ogierzy KWPN i 1 ogiera rasy trakeńskiej (tab. 2).

Do rozwoju hodowli wielkopolskiej przyczyniły się w dużym stopniu og. **Grossvisier** ur. 1940 (x wsch.prus.) i **Celsius** ur. 1943 (x trak), które charakteryzowały się doskonałym potencjałem genetycznym i w dużej mierze spowodowały wyrównanie typu klaczy posadowskich i pępowskich. Ogier Grossvisier pozostawił po sobie 58 klaczy

i 52 ogiery. Prawie wszyscy jego synowie wcieleni zostali do PSO i wywarli znaczny wpływ na hodowlę poznańską, dając łącznie ponad 100 licencjonowanych klaczy i ponad 30 ogierów uznanych. Wielu jego synów było czołowymi w stadninach, np. og. Bambus ur. 1950, Balsam ur. 1954, Beret ur. 1955 (ojciec wspaniałego og. Argus II ur. 1966), Ramułt ur. 1952, Rejs ur. 1955, Reszel ur. 1952, Flirt ur. 1962.

Ogier Celsius pozostawił po sobie potomstwo, które sprawdzało się zarówno w użytkowaniu zaprzęgowym, jak i pod siodłem. Najlepsi jego synowie to ogiery: Brankard ur. 1949, Dyrektoriat ur. 1951 i Balast ur. 1962. Najwięcej potomstwa pozostawił og. Brankard (40 synów, m.in. og. Antymon ur. 1952, Beliniak ur. 1952, Biurowiec ur. 1954, Budyń ur. 1955, Butylen ur. 1956, Kapelmistrz ur. 1954). Najlepsi synowie og. Dyrektoriat to og.: Bachor ur. 1958, Badajoz ur. 1963, Balast ur. 1965, Belfegor II ur. 1968, Dziewosłęb ur. 1970 i Robert ur. 1970.

Bardzo duży wpływ na hodowlę wielkopolską miał także og. **Artus** ur. 1925 x grad., który przez siedem lat krył w SK Racot gdzie dał 26 ogierów i 36 klaczy. Jego najlepszymi synami okazali się: og. Derkacz ur. 1944 i og. Kropierz ur. 1951.

Bardzo dobrym ojcem ogierów i koni sportowych (choć nie pozostawił dużo potomstwa) był og. **Polarsten** x trk ur. 1939 (wałachy Bej, Volt). W hodowli bardzo pozytywnie zaznaczył się wnuk Polarstena og. Dezumał ur. 1941 x wsch.pr., który był ojcem 10 ogierów i 8 klaczy wcielonych do hodowli.

Ojcami szeregu dobrych użytkowo koni (m.in. sportowych) były ogiery **Caprivi** ur. 1933 x trk (og. Benzagi, wał. Brytus), og. Hexton ur. 1939 (dał bardzo dobrego og. Alchemik), og. **Topaz** ur. 1943 x trk (wał. Demagog ur. 1949, og. Mityrdat ur. 1951, kl. Fala ur. 1951). Ogier Topaz był pierwszym czołowym ogierem pochodzącym z linii wschodniopruskiego ogiera Dampfrossa, użytym w SK Konarzewo i Posadowo. Pozostawił po sobie 31 synów i 50 klaczy.

Specjalnie użytym do produkcji koni sportowych był og. **Eiskunstler** ur. 1937, który spełnił pokładane w nim nadzieje, mimo podeszłego wieku oraz krótkiego użytkowania w stadninie (og. Szmer, kl. Manna, Manuela i Sceda, wał. Butan).

Przedstawione pobieżnie rody ogierów półkrwi, tworzące podwaliny hodowli koni wielkopolskich w Poznańskim, w większości przypadków należą już do historii. Współcześnie kontynuowana jest linia ogiera Rittersporn xx (poprzez synów Rumiana i Ramzesa oraz wnuków i prawnuków, urodzonych na zachodzie Europy). Szczególnym pietrzmem otaczano ten ród w nie istniejącej już Stadninie Koni Posadowo.

W latach 70. w hodowli wielkopolskiej zaczęto stosować coraz więcej ogierów importowanych ras, charakteryzujących się wybitnymi uzdolnieniami

GALLINULE XX 1884
(ISONOMY – MOORHEN)

MOEROS xx 1886
(GUNNESBURG – MOELFRA)

CHRISTIAN DE WET xx 1904
MOIRA

HABAKUK 1886
HABILE

PARADOX xx 1909
PRICELESS CHERRY

FLANDERN 1913
FEDORA

DIREX 1932
DIGITALIA

ARTUS 1925
ABSICHT

DIRIGENT 1937
LISINCA

Rys. 5. Ród ogiera Gallinule xx

Rys. 6. Ród ogiera Moeros xx

wierzchowymi. Wśród tej grupy znalazły się ogiery rasy hanowerskiej, początkowo prezentujące nieco starszy typ. Ogier **Wieland** han ur. 1980 trafił do Polski już po karierze sportowej i zdecydowanie poprawił jakość chodów koni populacji posadowskiej. Także og. **Dido** han ur. 1980, choć niedoskonały pokrojowo, odznaczał się dużymi zdolnościami skokowymi i był ojcem świetnych koni sportowych (og. Orkisz, Czad, Borodino, Fetysz). Og. **Ajax** han ur. 1980, choć jego wyniki hodowlane są skromniejsze, pozostawił po sobie dwóch bardzo dobrych synów: og. Retusz ur. 1988 i og. Berkel ur. 1988.

Dwa ogiery użytkowane w Wielkopolsce w latach 90. **Colorado** ur. 1986 i **Trawant** ur. 1977 posiadają w swoim rodowodzie krew polskiego Ramzesa. Szczególnie Colorado pozostawił doskonałe konie sportowe (og. Basten, Biskwit, Cordial, Fred), choć czasem niedoskonałe pod względem budowy. Reprezentantem nowoczesnego wierzchowego konia hanowerskiego jest og. **Davidoff** ur. 1980, który wpłynął znacznie na zmianę typu klaczy racockich i był ojcem wartościowego użytkowo potomstwa.

Z importowanych ogierów pełnej krwi angielskiej najwyraźniej zaznaczyły się w stadninowej hodowli poznańskiej ogiery: **Lorison** xx ur. 1979 i **Sir Shostakovich** xx ur. 1979. Obydwa użytkowane w SK Posadowo pozostawiły po sobie dobry materiał hodowlany i wybitny pod względem wartości użytkowej, m.in. og. Alkierz (Lorison) i og. Bujak oraz og. Czyniec (Sir Shostakovich).

Obecnie coraz częściej importuje się ogiery o wybitnych rodowodach, w których górują rody Ramzesa, Land-

RAMZES xo 1937

/ RITTERSPORN xx – JORDI xo/

RETINA H
/DOLI/

RIGOLETTO
/IDE/

RAIMOND
/INFRA/

CAPITANO
/CORPORAL/

TRAWANT 1977
/RENNIE/

RAMIRO Z
/VALINE/

CAPITOL I
/FOLIA/

ELMERO 1986
/ZONNESTRAL/

RASPUTIN
/MARION/

RAYCONAZ
/ALCYONE/

CARTHAGO Z

REWAL 1979

COLORADO

1986

PERIA B'

COINA H'

COR DE LA

BRYERE'

CARBANO 1991
/BORGIA H/

CONTAS 1995
/EMMAH/

Rys. 7. Ród ogiera Ramzes xo

gra i Cor de la Bryere. Ich protoplaści znajdują się w rodowodach wszystkich znanych koni w hodowli europejskiej. Konie te, ze względu na swoją wartość dzierzawione są najczęściej przez krótki okres lub pozyskuje się ich nasienie. Dlatego, chcąc w pełni wykorzystać ich potencjał genetyczny, należy dobrać odpowiednie klacze matki i stworzyć odpowiednie warunki wychowu. Żrebięta po ogierach importowanych różnią się dosyć znacznie od żrebiąt po ogierach półkrwi hodowli rodzimej. Wyróżniają się przede wszystkim późnym dojrzewaniem oraz większą potrzebą ruchu.

W stadninach poznańskich użyto w ostatnich latach szereg doskonałych reproduktorów, których jeszcze nie można należycie ocenić ze względu na krótkie ich użytkowanie lub zbyt młode potomstwo. Należą do nich m.in. og. Elmero hol ur. 1986, og. Larduc trk ur. 1990, og. Calletto'son hol ur. 1993, Covrage hol ur. 1993 czy Landos II hol ur. 1992 (użytkowane w SK Racot) oraz ogierzy Corofinus hol ur. 1996, My Will KWPN ur. 1994, Mazzel KWPN ur. 1994 (użytkowane w SK Pępowo) i kryjące w SK Po-

sadowo ogierzy Lombardo KWPN ur. 1993 czy Carbano hol ur. 1991.

Niewątpliwie metody stosowane przez hodowców wielkopolskich są słuszne, a zmiany w jakości populacji są od paru lat znaczące. Celem współczesnej hodowli koni półkrwi na terenie Wielkopolski jest uzyskanie konia o dużych walorach użytkowych, przydatnego szczególnie do użytkowania wierzchowego, a także do pracy w zaprzęgu. Koń ten powinien charakteryzować się prawidłową budową, odpowiednim typem temperamentu i cechami charakteru oraz wydatnymi chodami. Hodowla tych koni powinna być oparta głównie na koniach rasy wielkopolskiej przy użyciu pełnej krwi angielskiej i wybitnych pod względem użytkowym ras półkrwi z Europy Zachodniej. Użycie tych ras nie powinno spowodować zmiany przydatności rasowej potomstwa, gdyż historycznie rzecz biorąc już w roku 1810 użyto określenia: „**konie wielkopolskie**”, które **zbliżone były do niemieckich**, co świadczy dobitnie o tym, iż konie wielkopolskie hodowane były przy użyciu koni zachodnich ras półkrwi.

Hodowla królików

Cz.II. Żywienie, rozród, choroby królików

Leszek Antoni Gacek

Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki Chorzeli Sp. z o.o.

ŻYWIENIE KRÓLIKÓW

Króliki mają dobrze rozwinięty przewód pokarmowy, co ułatwia im trawienie pasz o stosunkowo dużej zawartości włókna. W przypadku chowu królików opartym na żywieniu paszami gospodarskimi, z pasz treściwych najczęściej stosuje się ziarna zbóż (z wyjątkiem żyta) w całości lub śrutowane, kukurydzę oraz otręby. Można też w ograniczonej ilości podawać ziarna roślin motylkowych – groch, bób, bobik, peluszkę i łubin słodki. Drugą, podstawową i niezbędną paszą są pasze objętościowe suche i soczyste. Pasje objętościowe soczyste to przede wszystkim zielonki oraz okopowe. Można też skarmiać resztki warzyw oraz chwasty i odpady kuchenne, a zwłaszcza czerstwe pieczywo (nie spleśniałe). Świeże zielonki dostarczają białka, witamin i związków mineralnych, a jednocześnie charakteryzują się dużymi walorami dietetycznymi i smakowymi. Pasje objętościowe suche to siano i susze. Do najwartościowszych należy siano uzyskane z roślin motylkowych. Wartość siana zależy nie tylko od gatunku roślin,

ale również od terminu ich zbioru oraz od prawidłowego przechowywania i składowania. Najlepiej zadawać je na specjalnych drabinkach wewnątrz boksów (rys.). Słoma ze zbóż, stosowana jako ściółka, może być częściowo zjadana przez króliki, stąd należy zwracać uwagę na jej jakość. Dużą wartość pokarmową mają parowane ziemniaki i nadają się do skarmiania zwłaszcza w okresie zimowym.

Przykładowe dzienne dawki pokarmowe dla królików młodych i dorosłych przedstawiono w tabeli 1 i 2. A oto przykłady zestawów paszowych dla królików stada podstawowego na okres zimowy w przeliczeniu na 1 sztukę:

<i>Zestaw I</i>		<i>Zestaw IV</i>	
marchew lub buraki		owies	– 30 g
pastewne	– 300 g	siano	– 50 g
siano	– 70 g	buraki cukrowe	– 600 g
jęczmień	– 40 g	<i>Zestaw V</i>	
chleb czerstwy	– 20 g	marchew lub buraki	
Polfamix KF	– 1,5 g	pastewne	– 150 g
<i>Zestaw II</i>		jęczmień	– 40 g
owies	– 30 g	ziemniaki parowane	– 80 g
buraki cukrowe	– 800 g	siano	– 60 g
<i>Zestaw III</i>		otręby pszenne	– 20 g
ziemniaki parowane	– 100 g	Polfamix KF	– 1,5 g
otręby pszenne	– 20 g	<i>Zestaw VI</i>	
owies	– 30 g	owies	– 30 g
kukurydza śrutowana	– 20 g	siano	– 100 g
odpady warzyw	– 20 g	buraki pastewne	– 400 g
siano	– 60 g		
Polfamix KF	– 1,5 g		

Podane powyżej zestawy paszowe należy stosować zamiennie, nie należy podawać jednego z zestawów przez dłuższy czas. Najlepiej byłoby rozłożyć je na kolejne dni